

культурних ідентичностей та відповідних спільнот. А також протидія зовнішнім деструктивним інформаційним впливам» (Бабка, 2014, с. 214).

Отже, використання проблемних завдань на практичних заняттях під час уроків історії України має важливе значення для формування громадянської компетентності та національної самосвідомості старшокласників. У змісті навчального предмета початково закладені значні можливості для формування модерної історичної пам'яті молодого покоління українців. Важливе завдання шкільного курсу історії України полягає у формуванні толерантних, загальнолюдських цінностей в школярів та водночас україноцентричного погляду на власну історію.

Література

1. Бабка В. (2014). Політика пам'яті: спроба теоретичного синтезу, моделі впровадження та роль у перехідному суспільстві. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. № 6(74). С. 201–215.
2. Волянчук О. (2013). Політика пам'яті. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів / Кер. авт. кол. А. М. Киридон. ДП «НВЦ «Пріоритети». С. 325–329.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
4. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. (2018). Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. «КОНВІ ПРІНТ».
5. Старжець В. І. (2022). Виховний потенціал молодіжної політики ОУН в умовах сучасної інформаційної війни. *Zaporizhzhia Historical Review*. Вип. 6(58). С. 280–286. DOI <https://doi.org/10.26661/zhv-2022-6-58-27>
6. Яблонський В. М. (Ред). (2019). Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень.

НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ОСМИСЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОЇ ІСТОРІЇ

Галина Стародубець,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна.

<https://orcid.org/0000-0003-2005-771X>

GERMAN EXPERIENCE IN SHAPING MEMORY POLICY THROUGH THE PRISM OF UNDERSTANDING TOTALITARIAN HISTORY

Galyna Starodubets,

Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2005-771X>

The article analyzes the German experience of shaping memory policy during the period from Germany's defeat in World War II to the present day. The peculiarities of Germany's construction of the matrix of historical memory in different periods of time depending on the foreign policy situation and the development of civil society within the state are determined. It is indicated that Russia's war against Ukraine put an end to the German policy of cooperation and interdependence after the end of the Cold War.

Впродовж усього повоєнного періоду конструювання Німеччиною матриці історичної пам'яті відбувалося шляхом подолання свого тоталітарного минулого. Політика пам'яті стала важливою складовою німецької демократії, яка ґрунтується на ліберально-демократичних засадах загальноєвропейських цінностей. У другій половині ХХ століття, за визначенням німецького історика Й. Ганценмюллера, «на

відміну від багатьох інших європейських країн, основою національної ідентичності Німеччини стали не історії про поразки чи перемоги, а пам'ять про скоєні злочини, яка зобов'язує дотримуватися основоположних принципів демократії та прав людини (Брянцева, Дар'я, Вінкельмаєр, Аніта, 2020).

Відразу після завершення Другої світової війни німецьке суспільство постало перед проблемою переформатування історичної пам'яті, пошуку шляхів продукування нових наративів, які б сприяли формуванню антимілітаристських соціальних норм і цінностей. Одним з перших проявів цього антимілітаризму стала конституційна норма, зафіксована в основному законі ФРН, яка по суті забороняє агресивну війну, а також інші заходи, що гарантують право на відмову від військової служби з міркувань совісті. Поступовому проникненню в національну свідомість відрази до війни сприяла поява літературно – мистецьких творів, у яких були зроблені спроби переосмислення трагічного минулого. Крім того, до дискусії долучилися історики і філософи, зокрема Карл Ясперс і Юрген Габермас. «Одну з ключових ролей у формуванні післявоєнної самосвідомості Німеччини зіграв К.Ясперс, який став на чолі суспільно-політичної дискусії, націленої на вироблення єдиного німецького підходу до тоталітарного минулого та способів його подолання. Саме написана К.Ясперсом праця «Проблема вини» відкрила шлях до філософського осмислення нацистської трагедії та формування самосвідомості німецької нації» (Пикало, 2020, с. 27).

Однак активне обговорення нацистського минулого з проєкцією на розвиток в національній свідомості компоненту розкаяння, розпочалося тільки в 1960-х роках. З приходом до влади у ФРН соціал-демократів на чолі з Віллі Брандтом на офіційному рівні було взято курс на реалізацію програми «подолання минулого», яка мала стати основою демократизації німецького суспільства. Через 40 років після закінчення війни, у 1985 році тогочасний президент ФРН Ріхард фон Вайцзекер оголосив 8 травня днем звільнення Німеччини,

наголосивши, що «німці мають розглядати завершення війни як звільнення, бо хоча Німеччина і програла війну, в підсумку вона виграла свою свободу. І саме свобода, а не перемога, зрештою, має значення»(Крастеа, 2020).

Дія історичних травм не триває вічно. Через кілька поколінь вона слабшає і суспільство мусить визначитися з майбутньою траєкторією руху – або приймає норми і правила поведінки тоталітарної системи, які детермінували появу цієї травми, або формує ліберально-демократичну систему цінностей, яка ґрунтується на визнанні цінності людського життя не залежно від релігійних, політичних переконань, національності і кольору шкіри тощо. Очевидно, що Німеччина вибрала другий шлях. Однак, її прагнення зберегти дружні відносини з СРСР а згодом – з РФ, як його спадкоємниці, призвело до того, що німці у формуванні власної політики пам'яті прийняли радянську версію Другої світової війни, яка обмежувалася 1941–1945 рр. та ігнорувала й замовчувала «незручні» сторінки взаємної співпраці між обома тоталітарними режимами напередодні війни. Така конструкція офіційної політики пам'яті в останні роки перед воєнною агресією РФ в Україні дала серйозну тріщину. За визначенням відомих німецьких політичних аналітиків Вільфріда Ільге та Штефана Мейстера, «війна Росії проти України знаменує собою кінець німецької політики співробітництва та взаємозалежності після закінчення холодної війни». На їх думку, «провалу політики змін через зближення та взаємозалежність у соціальній та енергетичній політиці як моделі миру передувала втрата реальності у німецькій зовнішній та безпековій політиці» (Wilfried Jilge, Stefan Meister, 2022).

Насамкінець зазначимо, що історична пам'ять має дуже велике значення для німецької зовнішньої та безпекової політики та для формування військово-політичної культури, що безпосередньо вплинуло на підходи до цієї політики. Після десятиліть багатосторонньої антимілітаристської позиції, яка практично стала інстинктивною, не дивно, що

зміни відбуваються обережно. Повільність динаміки цих змін особливо відчутними є для України, для якої різностороння допомога європейських країн в умовах російської агресії є вкрай необхідною.

Таким чином, німецький досвід формування політики пам'яті кризь призму осмислення тоталітарної історії є надзвичайно актуальним і корисним для України. Без подолання радянського тоталітарного минулого українське суспільство не зможе повноцінно інтегруватися в європейський простір, продукувати особистісні та колективні смисли як основу формування своєї суб'єктності.

Література

1. Брянцева, Дар'я, Вінкельмаєр, Аніта. (2020, 05. 09). Німецькі історики про Другу світову та її переосмислення. DW. 9 травня URL:<http://surfl. li/guig>
2. Пикало, А. О. (2020). Питання про німецьку провину у філософії Карла Ясперса. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії» (63), 26–33
3. Крастев, І. (2020, 05.08). Коли перемога над нацистами не означала звільнення. DW. 8 травня. URL:<https://www.dw.com/uk/komentar-kolireremoga-nad-nacistskou-nimeccinou-ne-oznacala-zvilnenna/a-53362099>
4. Wilfried Jilge, Stefan Meister (2022, 12.12). Die Lehren aus dem Scheitern. Frankfurter Allgemeine.

ВПЛИВ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Ірина Телегуз,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-5907-6347>

INFLUENCE OF HISTORICAL MEMORY ON THE NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIANS

Iryna Telehuz,

Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-5907-6347>

Historical memory is one of the factors influencing national identity. The legacy of the past century in the field of historical memory still has an impact on the Ukrainian nation today. What is important is the perception of the past, its interpretation, forced oblivion, and a break in the historical memory of Ukrainians. The issue of historical memory of forced Ukrainian migrants, as well as those who are in the occupied territories, is updated.

Існують різні визначення поняття історична пам'ять в сучасному науковому просторі. Проте, якщо сприймати історичну пам'ять як феномен суспільної свідомості, який базується на уявленні про минуле і передається з покоління в покоління у різних формах, то аналіз подій і процесів, що впливали на історичну пам'ять українців у минулому столітті потребує ґрунтовного осмислення, особливо щодо зв'язку пам'яті між поколіннями.